

A BUKARESTI MAGYARSÁG EGYHÁZI, TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS SZERVEZETE A VILÁGHÁBORÚ ELŐTT ÉS MA.

Bukarestben ősrégi a magyar élet. Ma is áll a régi ú. n. Barácia-tempom, mely nevét alapítóikról, a magyar barát-papokról nyerte, akik évszázadokon keresztül éltek itt és gondozták a bukaresti magyar híveket. A bukaresti magyarság a templom körüli városnegyedben élt, melyet szintén Baráciának neveztek a bukarestiek. A bukaresti magyar törzslakosságot iparosok alkották. Amint Magyarországon a bevándorolt német iparosság vetette meg a kézműipar alapját, és lett tanító mesterévé a magyar iparosságnak, úgy a régi Romániában ezt a szerepet a bevándorolt székely iparosok töltötték be. A magyar iparosság különös megbecsülést is élvezett ezekben az időkben a román fejedelemségekben.

Míg a korábbi századokból csak hézagosszerű feljegyzésekkel rendelkezünk a bukaresti magyarság életére nézve, a XIX. század elejétől a legpontosabban tudjuk nyomon követni azt. A bukaresti magyarság élete szorosan összefüggött az egyházi élettel, az ott élő magyarság szellemi vezetője és irányítója mindig az egyház volt. A magyar katolikus papok 1863-ig teljesen zavartalanul működhettek a Havasalföldön és így Bukarestben is. Ebben az évben azonban a római Propaganda de Fide Kongregáció vette át e területen a katolikus élet irányítását, s a magyar szerzetesek kénytelenek voltak négy zárdájukat, a bukarestit, tárgovistit, rámnicul-valceait és a cámpulungi zárdákat a Kongregáció olasz papjainak átadni. A magyar szerzetesek csak mint jog és jövedelem nélküli segédplébánosok maradhattak volna ott. Ilyen körülmények között csaknem kivétel nélkül mind visszatértek anyaházaikba s ezzel egyszersmindenkorra megszűnt a régi magyar kolostorokban a magyar élet, a magyar nyelven való tanítás és magyar igehirdetés.

Az ősi magyar katolikus élet hatyúdalként századunk elejétől a világháború évéig a magyarországi Szent László Társulat támogatásával kezd ismét kibontakozni és eredményeket elérni a magyar katolikusság, a háború azonban min-

dent elsöpört. A magyar katolikus élet újraindulásának első jelét az 1900. évben megalakult bukaresti „Szent István Király Egyesület“ képezi, melybe az ottani magyar katolikus-ság tömörült. Az egyesület fiókot létesített Targovistin is. Újjáalakult a már elsovadt Mária Egyesület is, majd több kisebb-nagyobb hitbuzgalmi egyesület úgy Bukarestben, mint a vidéken. Az egyházmegye 25 parochiáján kezdenek feltűnedezni magyar, vagy magyarul is tudó plébánosok. 1903 novemberében megalakult a *Szent István Királyról elnevezett önálló rom. kath magyar egyházközség is*, majd megindul a magyar iskolaügy megszervezése. Erre annál is inkább szükség volt, mert a múlt század második felétől kezdve megsokszorozódott az ottani magyarság száma az állandó bevándorlások révén. 1903 óta a Szent László Társulat hathatós támogatásával egymás után létesülnek a magyar katolikus iskolák, parochiák, templomok, imaházak és hitbuzgalmi szervezetek.

A bukaresti érsekség 1914. évi „Schematizmusa“ szerint a következő magyar tannyelvű iskolák működtek Bukarestben:

1. Cantacuzino-utcai 4 osztályú elemi és 4 osztályú továbbképző fiúiskola, az elemiben 306, a továbbképzőben 85 tanulóval.

2. Cuza Voda-utcai 4 osztályú fiú—leány elemi iskola, 199 tanulóval.

3. Scaune-utcai 4 osztályú elemi és 4 osztályú továbbképző leányiskola, az elemiben 329, a továbbképzőben 130 tanulóval.

4. Cuza Voda-utcai óvoda 117 gyermekkel.

5. Scaune-utcai óvoda 130 gyermekkel.

A magyar tannyelvű katolikus iskolákban tehát 1049 tanuló nevelkedett, a magyar katolikus óvodák növendékeinek a száma pedig 247 volt. A nem magyar tannyelvű katolikus iskolákba beírt magyar gyermekek száma 1.438 főt tett ki, mely arra mutat, hogy a három magyar kát. iskola alig a felét tudta befogadni a bukaresti magyar katolikus gyermekeknek. A három magyar katolikus iskola tehát nem tudta kielégíteni az igényeket s ha nem jön közbe a háború, valószínűleg további fejlődésre tarthatott volna számot a magyar katolikus iskolaügy.

Jelentős eredményként könyvelhetjük el, hogy a bukaresti érsekség területén a román, osztrák, cseh és olasz papok mellett már hat magyar lelkész is működött. Három a fővárosban és három vidéki parochiákon, Brailában, Pitestin és Sulinán. A magyar katolikus élet ez ígéretes, de rövid korszakának utolsó alkotását, a bukaresti magyar katolikus egyházközség Szent Ilona tiszteletére épített templomának 1915-ben való felszentelése képezte. A háború alatt (Románia

tudvalevőleg 1916-ban lépett a háborúba) úgy a magyar iskolák, mint a magyar plébániák megszűntek, épületeiket az állam elkobozta s eltávoztak egyben a magyar állampolgárságú papok is, amely szomorú ténnyel szinte végérvényesen lezárult a magyar katolikus élet. Szerencse, hogy a bukaresti református egyházközség éppen akkor indult virágzásnak, amikor a magyar katolikus egyházi élet már bomladozni kezdett s a református lelkészek átvehették a magyar szerzetesek örökét a nemzeti élet irányítása terén.

A bukaresti magyar református egyház története az 1717. évig nyúlik vissza, ekkor alapítják meg Bercsényi Bukarestben letelepedett bujdosó kurucok az első magyar protestáns egyházat. Az egyházközségbe beléptek az ott élő szászok is, akik számarányuk megnövekedése folytán s a magyarság beolvadása következtében idővel magukhoz ragadták az egyházközség életének az irányítását, annyira, hogy 1815-ben kitétek az eklézsiából a magyarokat. Ennek következtében a bukaresti magyarság ez évben önálló magyar református egyházközséget alapít Sükei Imre lelkész vezetésével. Sükei 33 évig tartó bukaresti papsága idejéből 23 esztendőn át az év legnagyobb részét úton töltötte, hogy a magyar templom megépítésére szükséges összeget összegyűjthesse. Sükei gyűjtése már 1821-ben lehetővé tette a templom megépítését az akkor mintegy kétszáz lelket számláló egyházközség számára. Rövidesen megkezdte működését a bukaresti magyar református iskola is.

Sükei örökét Dimény József lelkész vette át, aki azonban nem sokáig működhetett, mert az osztrák ágencia Nagyszébenbe rendelte, ahol bebörtönözték, minthogy Bukarestben a szószékről a Romániába menekült 48-as magyar emigránsok megsegítésére hívta fel híveit. Az elárvult bukaresti református egyház vezetését 1852-ben Koós Ferenc veszi át, aki rendkívül értékes tevékenységet fejtett ki a romániai magyarság és a református egyház megszervezése terén. Koós első nagy alkotását új iskola és a régi kicsiny fatemplom helyett új kőtemplom építése képezte. Gyűjtést indított e célból Magyarországon, aminek eredményeként 1856-ban felépíthették az új iskolát, majd felépítették az új templomot is az akkor Calvin-utcának keresztelt, mai Stirbey-Voda-utcában.

Koós Ferenc indította meg a bukaresti magyarság társadalmi megszervezését is. Először Olvasó Egyletet alapított, 1857-ben pedig életre hívja a Bukaresti Magyar Kaszinót, majd megszervezi a Bukaresti Magyar Temetkezési Egyletet. Gondot fordított arra is, hogy a szorgalmas és jó előmenetelő magyar fiúk erdélyi közép- és főiskolákon folytathassák tanulmányaikat. Megindítja továbbá az első bukaresti magyar hírlapot, a „Magyar Kurír“-t, melynek első száma 1860-

ban jelent meg, de az osztrák agencia intrikája miatt rövidesen megszűnt.

Egyházszerző munkáját kiterjesztette a pitesti és ploesti magyar reformátusok lelki gondozására s a romániai magyarság mostoha egyházi viszonyaira a magyarországi „Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok“-ban hívta fel a nemzeti közvélemény figyelmét. Révész Imre debreceni lelkészszel bejárta a magyar reformátusok által lakott mintegy 17 romániai helységet és az ott élő magyarok számáról összeírást végzett. E munkája révén sikerült elérnie azt, hogy egy missziós lelkészt küldtek ki Magyarországból Czelder Márton losonci segédlelkész személyében.

Czelder 1851-től 1865-ig folytatta missziós tevékenységét. Távozásakor jelentésében a következőkben számol be működéséről: „Az elfolyt hét esztendő alatt a következő helyeken hirdetem Isten ígését, Krisztus Urunk evangéliumát: Pitest, Szlatina, Krajova, Turnu-Szeverin, Tirgovest, Ploest, Bukarest, Volén, Kimpina, Kalarás, Mizil, Buzó, Rimnik, Foksán, Tekucs, Domnyest, Baltest, Ajud, Szászkút, Bákó, Jassi, Szilisztria, Viddin, Galac, Braila, Szulina, Odessza és Konstantinápolyban — 786-szor.“ Tárgyi eredményei: Pitestin templom és iskola építés, PloeStin imaház, papiak és iskola építés, Szászkúton templom, papiak és iskola építés. Bérelt helyiségben létesített iskolát Galacon és Brailán.

Mégjobban megerősödött a missziói egyházmegye a század végén, amikor E. Ujváry István foglalta el a bukaresti esperesi széket. A missziói egyházmegye az erdélyi református püspökség felügyelete és kormányzata alul 1907. évben a magyarországi egyetemes református egyház konventjének a joghatósága alá került.

Bármely hányatott volt is a bukaresti magyar református egyház élete, mégis sokat tudott tenni az ott élő magyar reformátusok és az egyetemes magyarság megtartása érdekében. Egyházszerző munkája mellett társadalmi és nemzetszerző munkát is végzett, hitbuzgalmi, szociális és társadalmi egyesületeket hívott életre, melyek irányítását a lelkészek végezték. Az első társadalmi szervezeteket a már említett Koós Ferenc által alapított bukaresti Olvasó Egylet, melvnek örökébe a „Hunnia“, vagy más néven a Bukaresti Magyar Kaszinó lépett, a Bukaresti Magyar Temetkezési Egylet és a Bukaresti Első Magyar Iparos Olvasó-Egylet képezték. E három egyesület 1873. évben egybeolvadt Bukaresti Magyar Társulat név alatt s az 1821. cvig állott fenn. (1921-ben egyesül az 1900. évben alapított Szent István Király Egyesülettel, mely már kimondottan katolikus alapítású és jellegű egyesület volt, Szent Istvánnal egyesült Magyar Társulat néven.) Jelentősebb református alapítású egyesület volt a Bukaresti Magyar Dal és Műkedvelő Kör. A református egyháztársas-

dalmi szervezetek között a Protestáns Nőegylet és a Protestáns Konfirmált Ifjak Egyesülete foglaltak helyet.

Visszatekintve a bukaresti magyarság életére, megállapíthatjuk, hogy a háború idejéig a református és a századfordulótól a katolikus egyház megerősödése révén, fejlődő társadalomszervező munka indult meg. Erre szükség is volt, mert Bukarestbe és a Havasalföld városaiba szüntelenül újabb és újabb magyar bevándorlók érkeztek, akik nemzeti kultúrájukhoz ragaszkodtak s az idegen környezetben is igyekeztek magyarságukat megtartani, ha gyermekeikben, de unokáikban egész biztosan el is vesztek a magyarság számára. Kedvező hatással volt a magyar élet kialakulására az 1848-as emigráció is, melynek során sok magyar intellektuelltelepedett le a román fejedelemségben s úgy az ott talált magyar testvérek, mint a későbbben bevándorlottak között a megnemalkuvó nemzeti gondolatot terjesztette. Hogy a társadalomszervező munka időnkint mily lázasan folyhatott, elég, ha megemlítjük, hogy a háborúig majdnem száz kisebb-nagyobb magyar egyesület alakult, főleg Bukarestben, melyek közül azonban a túlnyomó többség csak tiszavirág-életet élt.

Alább összefoglaljuk a bukaresti magyarságnak a háború kitörésekor fennállott kulturális, társadalmi és gazdasági szervezeteit:

1. Magyar Társulat,
2. Magyar Róm. Kath. Gyermekegélyző Egyesület,
3. Magyar Dal- és Műkedvelő Kör,
4. Magyar Betegsegélyző, Temetkezési és Közművelődési Egyesület.
5. Szent István Király Egyesület és Dalárda,
6. Róm. Kath. Magyar Nők „Mária“ Egyesülete,
7. Magyar Protestáns Nőegylet,
8. Magyar Dalárda,
9. Magyar Takarékos és Kisegítő Pénztár,
10. Osztrák-Magyar Segítő Egylet.

Lapja is volt a bukaresti magyarságnak, a „Bukaresti Magyar Újság“, hetenkint kétszer jelent meg 4 oldalnyi terjedelemben.

Romániának a világháborúba való belépésekor a bukaresti magyarokat, akiknek idejük sem volt hazájukba visszatérni, internálták, a magyar egyházak és egyesületek vagyont pedig zár alá vették. A világháború megszakította egy időre az ottani magyar életet, a háború befejezése után azonban ismét megindult, bár eleinte a szervezett társadalmi életre gondolni sem lehetett. Erdélynek Romániához való csatolása által egyre több és több magyar vándorolt az új fővárosba szerencsét próbálni, de igen sok magyar köztisztviselőt és közalkalmazottat is odahelyeztek. A bukaresti magyarok száma ma meghaladja a 100.000 főt. Paradoxonként

hangzik, hogy Románia legmagyarabb városa ma Bukarest.

A bukaresti magyarság háború utáni társadalomszervező munkája a reformátusok köréből indult ki, akik még fenntarthaták évszázados egyházközségüket. A katolikusok a háború előtti magyar katolikus egyházközséget, sajnos, már nem tudták visszaállítani s ennek hiányában teljesen szét-hullottak. Új magyar egyházközségeket alapítottak ellenben az unitáriusok és a luteránusok.

A bukaresti református egyházközség ma három parochiális körre osztva működik, a központi, keleti és déli parochiális körre, külön-külön lelkésszel, templommal, iskolával, külön anyakönyvvezetéssel és lelkészi hivatallal. A három lelkészi hivatal 36.066 hívet tart nyilván, de igen sokan vannak a külvárosok magyar reformátusai között, akikéi még nem lehetett számba venni, mert vagy nem tudnak a református egyházközség létezéséről, vagy tudatosan kerülnek el. Az egyház missziós lelkészei igyekeznek ezeket felkutatni és az egyházi élet számára megnyerni.

A református egyházközség Sf. Voivozi és a Vatra Luminoasa utcákban működő hét osztályos elemi iskolája az egyedüli iskolák ma, ahol a magyar gyermekek anyanyelvükön tanulhatnak. A déli parochiális körben az idén épült fel a harmadik református iskola. A beírt tanulók száma az elmúlt tanévben 280 volt, alig egy jelentéktelen töredéke a bukaresti magyar tanköteles gyermekeknek.

A református egyház keretében a következő egyesületek és intézmények foglalnak helyet:

1. Bukaresti Református Diákotthon (főiskolások számára),
2. Bukaresti Református Vasárnapi Iskolai Szövetség,
3. Bukaresti Református Nőszövetség,
4. Bukaresti Református Leányotthon munkaközvetítő és cselédszerző irodával,
5. Bukaresti Református Növédő Egylet,
6. Bukaresti Református Leányszövetség,
7. Bibliaköri Szövetség tizenkét tagozattal,
8. Bukaresti Magyar Gyermekszereget Egylet,
9. Bukaresti Református Férfiszövetség,
10. Bukaresti Magyar Dalkör,
11. Koós Ferenc Kör,
12. Bukaresti Református Iparoskor,
13. Bukaresti Református Tanonc-Otthon,
14. Bukaresti Ifjúsági Keresztyén Egyesület.
15. Takarékos Egyesület.

A református egyházközség kiadásában jelenik meg a tizenötödik évfolyamába lépő „Egyházi Újság“ is, mint félhavi közlöny.

Az unitárius egyházközség társadalmi szervezetei az

Unitárius Nők Szövetsége és a Dávid Ferenc Egylet ifjúsági köre.

A magyar evangélikus egyház hívei az Evangélikus Nőegyletben, az Evangélikus Leányegyletben és az Evangélikus Ifjúsági Egyletben élik egyháztársadalmi életüket.

Sajnos, a magyar katolikusság, melynek száma pedig megközelíti az 50.000 főt, nem tudott az eltelt húsz év alatt semmire sem menni. A régi magyar egyházközségét az egyházi főhatóságok ellenállása folytán nem tudta visszaállítani. Mindösze a két régi magyar templomban, a Baráciában és a Szent Ilona-templomban tartanak magyarnyelvű istentiszteletet a román- és németnyelvű istentiszteletek mellett. A katolikusok egyetlen egyháztársadalmi szervezete az „Imaapostolság“, mely férfi, női és ifjúsági tagozattal működik egy magyar jezsuita atya irányítása alatt. Ez a szervezet egy négy oldalas ki9 havi közlönnyt is ad ki „Bukaresti Katolikus Tudósító“ címen.

Világi egyesületként egyedül a már említett, nyolcvan esztendő múltra tekintő Szent Istvánnal egyesült Magyar Társulat működik. Ez lenne hivatva a bukaresti magyarságot felekezeti különbség nélkül magába tömöríteni. Az egyesület vezetősége és tagjai azonban a régi, bennszülött bukaresti magyarokból kerülnek ki, akik nem szívesen fogadják maguk közé az újonnan érkezőket s e nagymultú egyesület nem lépi túl a zárt kaszinó-jelleget.

Nemrégiben mozgalom indult egy Székely Társaság alakítására, mely felekezeti különbség nélkül ölelné magába a bukaresti magyarság minden rétegét, mint társadalmi egyesülést. A bukaresti magyarság nemzeti szervezeteként pedig napjainkban alakult meg a Romániai Magyar Népközösség bukaresti tagozata.

Összehasonlítva a bukaresti magyarság háború előtti és mai helyzetét, megállapíthatjuk, hogy a háború előtti években az egyházi szervezet tekintetében kedvezőbb volt a helyzet. A két nagy magyar egyház hívei, a katolikusok és reformátusok önálló egyházközségekkel rendelkeztek. Igaz ugyan, hogy ma a református egyházközség mellett a magyar luteránusok és unitáriusok is rendelkeznek egyházközséggel, a katolikusság azonban, mely az ott élő magyarság felerészét teszi ki, nem tudta a régi magyar egyházközséget visszaállítani. A háború előtt három katolikus és három református elemi iskola működött s a hat iskola már akkor is kevésnek bizonyult a magyar gyermekek befogadására. Ma mindössze három református elemi iskola működik. E három magyar elemi iskola csak egy töredékét tudja befogadni a magyar tanköteleseknek. Az elemi iskolák szaporítása mellett szükség lenne legalább egy magyar középiskolára is, hogy a Bukarestben felnövekvő magyar ifjúság megtartható legyen a

magyarság számára. Az egyháztársadalmi szervezetek terén nagy fejlődés látható a reformátusoknál a háború előtti állapottal szemben. Nyereséggként könyvelhetjük el az új evangélikus és unitárius egyháztársadalmi szervezeteket is, súlyos veszteséget jelent azonban a régi, szépmultú katolikus egyesületek hiánya s különösen az, hogy mindezideig semmi remény sincs a katolikus egyháztársadalmi szervezkedés kibontakozására. Kedvezőbb volt a háború előtt a társadalmi egyesületek és szervezetek helyzete is. A háború utáni magyarság társadalmi szervezkedése csak most, húsz év után jutott el a kezdeti stádiumhoz, tekintve azonban azt, hogy a bukaresti magyarság nagyon különböző társadalmi elemekből tevődik össze, egy nagy, egységes társadalmi szervezetbe való összefogása nem sok sikerrel kecsegtet. Nagyobb sikerre számíthat talán a népközösségi szervezkedés, mely mint nemzeti szervezet, a társadalmi különbségek háttérbe szorításával, a nemzeti gondolat erőteljes képviselőjében egységbe önthetné a bukaresti magyarságot. Sajnálatos, hogy a reformátusok kis takarékosági szervezetén kívül (melyhez hasonló intézmény a háború előtt is működött felekezeti ielleg nélkül), a magyarság gazdasági megszervezése érdekében semmi sem történt az elmúlt húsz évben.

Oberding József György dr.